

לעילוי
נשמת
ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
התשובה
רודפת צדקה וחסד
שרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר דל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ט"י ביהמ"ד לחנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיטו

גליון מס' 378

יומא ע"ד-פ'

בס"ד, כ"ו אב תשס"ו

השבוע בגליון

- ◆ החיים הנצחיים והחיים בעולם הזה
- ◆ מותר לשתות מים ביום הכיפורים?
- ◆ מה הוא שיעור "כמלא לוגמיו"?
- ◆ יום טוב שני של יום הכיפורים

- ◆ "זכרנו לחיים טובים"
- ◆ תקנות הגאונים לעשרת ימי תשובה
- ◆ כוונות ורמזים בכל מילה בתפילה
- ◆ הימים הנוראים - עת רצון

◆ בקשות תפילה בהדרגה

דף עגב הם שלא בחנו...

"זכרנו לחיים טובים"

אנשי כנסת הגדולה, אשר החלו להטביע את חותמם לאחר חורבן הבית הראשון, קבעו את נוסח התפילה והברכות (ראה רמב"ם הל' ברכות פ"א הל' ה'). עם זאת, בתקופת התלמוד ואף בתקופת הגאונים התווספו קטעים לנוסח התפילה.

תקנות הגאונים לעשרת ימי תשובה: בין תקנות הגאונים נמנות התפילות שאנו מוסיפים בתפילת העמידה בעשרת ימי תשובה; "זכרנו לחיים... וכתבנו בספר החיים", "מי כמוך... זוכר יצוריו לחיים...", "כתוב לחיים...", "בספר חיים...". לתפילות אלו יש מקור במסכת סופרים (פרק י"ט), אך הגאונים תיקנו לאמרם בתפילת העמידה.

יש מהראשונים ששללו את אמירתן, לפי שאמרו חז"ל (ברכות ד/א), "אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות", והוספות אלו נתקנו לאמרן בשלש הברכות הראשונות של תפילת העמידה ובשלש הברכות האחרונות (ראה בה"ג, מובא בטור ובי"י או"ח סי' תקפ"ב). מאידך, יש מן הראשונים שסברו (תוספות ברכות יב/ב, וטור שם בשם ר"י), כי הוספות אלו נתקבעו בתפילת העמידה, עד שמי שלא אמרן - יחזור ויתפלל! אנו נוהגים לומר הוספות אלו, אך מי שחסרן אינו צריך לחזור על תפילתו, ובמאמר הבא נעסוק בנידון מעניין שהתפתח בין הראשונים לגבי הנוסח המדויק שלהן.

הוספת חכמי צרפת: ככל הנראה בנוסח המקורי לא נתקן לאמר "חיים טובים", אלא "חיים" בלבד. במהלך השנים הנהיגו חכמי צרפת (ראה סידור רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא, מהדורת הרש"ר, עמוד רכ"ב) להוסיף "חיים טובים", ויש מן הראשונים שביקרו מנהג זה וכתבו, כי הם "שגו הרבה מאד" (שם).

כוונות ורמזים בכל מילה בתפילה: אחת הסיבות לאי הוספת "חיים טובים" נובעת מכך, שמחברי התפילה כיוונו בכל מילה ואות שבנוסח התפילה, ויש רמזים טמירים ונסתרים שאיננו מודעים להם כלל. כך למשל, ב"זכרנו לחיים..." יש אחת עשרה מילים כנגד הפסוק (יחזקאל יח/כג), "החפץ אחפוץ מות רשע...", ויש במשפט זה שישים ושמונה אותיות כנגד המילה "חיים". הוספת המילה "חיים טובים" משבשת, איפוא, תפילה זו.

ברם, ראשונים אחדים נוקטים כי יש להוסיף ולהדגיש "חיים טובים", שהרי בקשתנו היא לחיים טובים, ולא לחיים בלבד, העלולים להיות אומללים (ספר המנהיג, הלכות ר"ה דף נב/א, מחזור ויטרי סי' שכח עמ' 366, ואורחות חיים, בין סדר תפילת ר"ה סי' א'). הוכחה לדברים הם מביאים מסוגייתנו.

בגמרתנו נאמר, כי בצאת בני ישראל למלחמה כנגד שבט בנימין, בעת מעשה פלגש בגבעה, הם שאלו באורים ותומים פעם ופעמיים אם לצאת למלחמה ונענו בחיוב, אך ניגפו מפני שבט בנימין. בשתי פעמים אלו לא שאלו אם ינצחו, אלא אם לצאת ונענו כי

דבר העיון

הוא חזר בתשובה

חדש אלול.
חדש התשובה וההכנה לימי הדין.
כתב הרמב"ם: במאמר תחיית המתים (אגרות ותשובות):
"ומן המאמר המפורסם באומה (ברכות ח'):
ראה אדם יסורים באים עליו יפשפש במעשיו.
והוא העניין בעצמו הוא המכוון גם כן באמרו (דברים ד/ט) "אשר חלק ה' אלוהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים. ואתכם לקח ה'... רצונו לומר, שענייניהם אינם נוהגים עניין מנהג שאר האומות, אבל יחדם השם בזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהם תמיד נקשרות בתיקון ענייניהם או הפסדים".
הפשפש במעשים היא פעולה שהיהודי נוקט בה בכל מהלך חייו.
אין ספק, שכל יהודי מבקש לפשפש במעשיו ולתקן את דרכיו. מן המעשה המופלא שלפנינו, ניתן ללמוד על דרגתם של אבותינו בדורות הקודמים.

★ ★ ★

גלים אדירי עצמה שטפו ובאו מכל עבר.
מפרשי האונייה נקרעו ונשטמו באבחת הרוח הראשונה שבישרה על בא הפורענות וגררה עמה נחשולי מים אימתניים.
רב החובל הוותיק איבד כל תקווה. מול עיניו עמד אונייתו להטרף בלב ים על נוסעיה הרבים, והוא אין בידו להושיע מאומה. במר ייאשו הורה לספניו לזמן לפניו את מנהיג קבוצת היהודים המסתופפים בירכתיים.

עילוי נשמת

ה"ר **נפתלי הירצקא בורנשטיין** ז"ל
ב"ר אברהם אלתר הלוי ז"ל
ליום השלושים לפטירתו
נלב"ע כ"ח תמוז תשס"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

עילוי נשמת

מרת **שרה רבקה ברלינר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ליום השלושים לפטירתה
נלב"ע כ"ח תמוז תשס"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בתה וחתנה
מאירה ואבי שנור הי"ו

עילוי נשמת

ה' **אריה יהודה ליב יפה** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע ב' אלול תשכ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בניו דוד
ושלמה יפה שיחיו-פ"ת

לעילוי נשמת

מרת **אנדה זימנד** ע"ה
נלב"ע כ"ו מנחם אב תשס"ג **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצחה ע"י בעלה ידידנו מר הנרי זימנד ומשפ' שיחיו - הרצליה

נר ה'
נשמת אדם

★ ★ ★

זמן קצר לאחר פטירת הגר"א מוילנא זצ"ל, יצאו רבים מתלמידיו להגשים את שלא עלה בידי רבם - לעלות לארץ ישראל. קבוצות קבוצות יצאו לדרך ועלו ארצה.

בני אחת הקבוצות, כמאה וחמישים איש, בהנהגתו של רבי ישראל משקלוב זצ"ל, מגדולי תלמידי הגר"א, כתתו רגליהם בדרך לא דרך עד הגיעם לנמל, ועלו על אוניה ישנה ורעועה גדושת נוסעים, בה הוקצתה להם פינה דחוקה. בימים הראשונים התנהלה הנסיעה למישרין, אך לפתע קדרו השמים ויומיים תמימים נזרקה האוניה מל למשנהו, על נוסעיה ומיטלטליהם, ככלי שאין בו חפץ.

רבי ישראל משקלוב הגיע אל רב החובל, הלה נטלו והמתיק עמו סוד בעודם נאחזים לבל יישמטו המימה. עם תום שיחתם ביקש רבי ישראל מבני קבוצתו להקבץ יחדיו, ברצונו לשאת דברים בפניהם.

מורי ורבותי, פתח רבי ישראל, "זה עתה אמר לי רב החובל כהאי לשנא: שלושים שנה אני מפליג בנתיבי הים, ומעולם לא עמדתי מול סערה כה עזה. נוכח העובדה שהאוניה ישנה ורעועה, אני צופה כי לא ירחק הזמן והיא תבקע לשניים! איני יודע אם כדאי לפרסם זאת בין הנוסעים, אך אני רואה מחובתי להעביר לכבודו את המידע, וכבודו יחליט אם לפרסם זאת בין בני קבוצתו."

"לדעתי", אמר רבי ישראל, "חובה עלי ליידעכם בדבר, שהרי אם נגזר עלינו לשקוע במצולות ים, עלינו לנצל את הזמן הקצר לחזור בתשובה שלימה לפני בוראנו.

בנוגע לאופן עשיית התשובה, ברצוני להציע בפניכם את הדברים הבאים. במסכת סוכה נאמר, כי יש לומר וידוי בלחש, כדי שהשומעים לא ילמדו ממעשיו הקלוקלים של המתודה. ברם, מאחר שנגזר על כולנו להפטר בקרוב מן העולם הזה, אימתי נוכל לקלקל את דרכנו בעקבות שמיעת וידוי של אחר! לפיכך אני מציע, כי כל אחד יתודה על מעשיו בקול רם באזני חבריו, ותהי הברשה כפרה על עוונותינו.

אותה שעה, הים והרוח, הגלים והמשברים לא נראו ולא נשמעו, הנשם הנין שהצליף על קדקדם לא הורגש, נוכח המשימה החשובה ביותר בחיים שעמדה בפניהם, החזרת הפיקדון לבורא העולם.

נמנו וגמרו ביניהם, כי צעיר התלמידים יתודה תחילה. עמד הלה בפני הקהל הקדוש, כבש את פניו בידיו ורטט של בכי חלף בכל גופו. בראש מורכך החל להתודות, "בושתי וגם נכלמתי להרים פני אליכם. במשך שנתיים ימים שיקרתי את אמי! מעשה שיהיה כך היה."

בן בכור לתשעה אחים אנכי. בילדותי עקרה משפחתנו לווילנא, וזכינו שדירתנו גבלה בדירת הגאון מוילנא. אבי היה עמל מבוקר עד ליל בחנות המכלת הקטנה שברשותו, ועם לילה היה שב הביתה, ומתיישב ליד הקיר החוצץ בין ביתנו לבין חדר לימודו של הגאון מוילנא, מפנה את מחשבתי ומאזין לקול קול תורתו של הגאון הבוקע מעבר לקיר.

לילה אחד ישב אבי ליד הקיר ושמע את הגר"א חוזר ושונה את דבריהם של התנאים הקדושים רבי שמעון בר יוחאי ובנו, בעת שיצאו מן המערה ותהו נוכח האנשים העוסקים במלאכה, "שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה". והיה אבי יושב בדמיון ושומע את קולו של הגאון שוב ושוב, "שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", והיו הדברים מחלחלים בלבו של אבי היקר, "שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה".

אותו לילה נדהה השניה מעיניו. מה יהיה עם "חיי עולם" שלו!!!! עם אור ראשון אמר לאמי: "הלילה הזה חלה מהפיכה בנפשי. עז רצוני לנטוש את חנותו ולשקוד על דלתות

יש לצאת, אך לא הובטח להם כי ינצחו. רק בפעם השלישית, שאלו אם ינצחו במלחמה ונענו בחיוב, ואכן הם ניצחו. הרי לנו, כי כאשר מתפללים לפני הקב"ה, יש להתנסח באופן בהיר, ברור ומסודר. חיים טובים. בעל "המנהיג" מוסיף על כך, כי האומר "חיים טובים" - "הרי זה זריז ונשכר".

הימים הנוראים - עת רצון: ואילו רבינו תם סובר (מחזור ויטרי שם), כי נכונים הדברים, שיש להתפלל באופן ברור, אך שונים הם הימים הנוראים, שעת רצון הם, ובתקופה זו אין הקב"ה מעניק מתנה לחצאין, ומי שבקשתו לחיים נענית, זוכה בחיים טובים.

לבקש בהדרגה: להלכה נפסק, כי ב"זכרנו לחיים" הנאמר בתחילת תפילת העמידה [בברכת אבות ובברכת גבורות], אין להוסיף "טובים", אלא בבקשת "וכתוב לחיים", הנאמרת בברכת ההודאה, ובבקשת "בספר חיים" שבברכת "שים שלום", יש להוסיף "טובים". טעם הדבר, מפני שיש לבקש בהדרגה. תחילה מבקשים חיים, ולאחר מכן מוסיפים לבקש שהם יהיו טובים (טור שם, עיי"ש ראה ממדרש). לדעת הב"ח (שם) גם ב"וכתוב" אין לומר "טובים" אלא רק ב"ספר חיים", מפני שתחילה מבקשים שיזכרנו הקב"ה לחיים. אחר כך מבקשים שיכתבו לחיים, או אז בפעם השלישית מוסיפים "טובים", "דאין תועלת, לא בזכירה ולא בכתיבה, אם לא יהיו חיים טובים".

נסיים בדברים נפלאים שכתב הגאון רבי חיים פרידלנדר זצ"ל ("שפתי חיים" מועדים א') על פי דברי הרמח"ל. בימי הדין נידון האדם בשני מישורים. דנים על מעמדו הרוחני, כיצד להגדירו, האם בספר צדיקים, בינוניים, או רשעים, ולאור קביעה זו מוכרע מה יהא גורלו הגשמי בשנה הקרובה.

החיים הנצחיים והחיים בעולם הזה: בשתי הברכות הראשונות אנו מבקשים "זכרנו לחיים" ו"זוכר יצוריו לחיים", וכוונתנו היא לחיים הרוחניים, לחיים הנצחיים, שלאור בקשת הסליחה והמחילה יקבע מעמדנו כצדיקים. על כך אין להוסיף "לחיים טובים", אין צדיק טוב וצדיק לא טוב... אולם, בברכות האחרונות אנו מוסיפים "וכתוב לחיים טובים", ו"בספר חיים ברכה", ובקשתנו היא על ענייני העולם הזה, כגון, פרנסה טובה, ברכה ושלוש בשנה הבאה. בבקשות אלו ראוי להוסיף שיהיו "חיים טובים".

דף עט/א בציר מהכי - לא מיתבא דעתיה

מותר לשתות מים ביום הכיפורים?

מפליא ביותר לגלות שיש מהפוסקים שדנו, אם שתיית מים ביום הכיפורים אסורה מן התורה!

כמבואר בסוגייתנו, איסור אכילה ושתייה ביום הכיפורים נלמד מצווי התורה "ועינתם את נפשותיכם" ודרשו חז"ל, כי על האדם להמנע מאכילה בשיעור "ככותבת" - תמר גדול, ומשתייה בשיעור "כמלא לוגמיו" [ראה בהרחבה בגליון זה, במאמר "מה הוא שיעור כמלא לוגמיו?], כדי לענות את נפשו.

ברי לכל, כי המים הם צורך בסיסי לאדם, ובלעדיהם אין לו קיום. ברם, נחלקו הפוסקים כיצד להגדיר את פעולת המים בגוף ואת התהליך שהם עוברים בו. המזון הנכנס לגוף האדם מכיל יסודות תזונתיים רבים, המתפרקים במערכת העיכול על ידי מצים המצויים בה ומועברים למערכות הגוף. גם משקאות, כגון, יין וחלב, מכילים יסודות תזונתיים רבים המזינים את הגוף.

מה לגבי מים? בין ספרי השו"ת בולט ספר תשובותיו של רבי יעקב חאגיז, שכיהן כראש ישיבה בירושלים לפני כשלוש מאות וחמישים שנים, ואת תשובותיו קיבץ בספר "שו"ת הלכות קטנות". באחת מתשובותיו (ח"ב סי' רנ"ב) הוא דן בשאלה שהוצגה בתחילת המאמר, האם השותה מים ביום הכיפורים חייב כרת, והוא אכן מצדד, כי מאחר שבמים אין יסודות תזונתיים המועברים אל מערכות הגוף, יתכן שאין המים אסורים בשתייה מן התורה, אלא מדרבנן. לפי דבריו, חולה הזקוק לשתות ביום הכיפורים, ישתה מים ולא משקה אחר! שהרי אם קיימת אפשרות, ודאי עליו להמנע מלעבור על איסור תורה.

את שיטתו הוא מבסס על דברי הרמב"ם (פירוש המשניות עירובין פרק ג') המסביר, כי אין עושים "עירוב תחומין" במים, מפני "שהמים הן להוליך המזונות למקומות הצריכים, ואין בהם אלא הרחקת הנזק, הוא הצמא, אבל תועלת הזן אין בהם כלל". הרי לנו, כי המים חסרי ערך תזונתי [ועיי"ש מה שדן להוכיח מסוגייתנו].

המים מסירים עינוי נפש: דבריו המחודשים עוררו סערה בין הפוסקים, שרובם ככולם יצאו חוצץ לדחות את דבריו. ביניהם נמנה בעל "שער הזקנים" (בית מלוא סי' י"ט), התמה וטוען, כי אף על פי שהמים אינם מזינים, מיהו זה אשר יש בכחו לומר, כי שתיית המים אינה מסירה את עינוי הנפש עליו נצטוונו ביום הכיפורים!?

הגאון ממנוקטאש זצ"ל (שו"ת "מנחת אלעזר" ח"ד סי' נ"ח) אף חולק על עצם הנחתו של רבי יעקב חאגיז. הוא מסביר, כי "ידוע לחכמי הרופאים והכעמיע [-כימיה-], שיש במים הרבה חלקים ממדי דמיזן האדם, וגם יש הרבה ממעיינות מים שיש בהם חלקים". ברי, איפוא, כי המים מכילים חלקים רבים המזינים את גוף האדם. ברם, מאחר שאדם רגיל אינו מתייחס כך אל המים, ובעיני רבים אינם נחשבים כ"אוכל", לפיכך

התורה מבוקר ועד ליל. אך אעשה כן רק אם תסכימי בנכונות מלאה, ליטול על עצמך את עול הפרנסה".

ללא היסוס הסכימה אמי הכשרה.

בלב רוגש ובנפש הומייה נפרד אבי מן הבית, פנה לבית המדרש ברגליים עולצות, ואמי המופלאה נפטנה אל החנות. אחר תקופת מה כשלו עסקיה. המסחר לא צלח. אך היא לא סגרה את הגמרא של אבא, אלא סגרה את החנות והחלה לאפות לחם ולמכור אותו בשוק, ולהשלמת הפרנסה שטפה רצפות בבתי העשירים.

כל אותה עת לא גילתה לאבי מאומה, בחפצה העז כי ימשיך לעמול ולהגות בתורה הקדושה.

חלפו ימים, וקשיי הפרנסה הלכו וגברו. או- אז אמרתי לאימי "מאמא יקרה שלי. אני יכול לוותר על ארוחה אחת. היום הודיעו לנו בחדר, שממחר מתחילים לחלק ארוחות צהריים". היא מיד שאלה, "האמנם כן, יקרי, כך הודיעוכם?", ואני השבתי בחיוב. שיקרתי. **במשך** שנתיים ימים, מידי יום ביומו שאלתני אימי, "טיירע ינגעליה שלי, גם היום חילקו ארוחת צהריים?", ואני עניתי בצחלה, "כמובן".

מורי ורבותי, הנני מתוודה, איפוא, בפניכם, על ששיקרתי לאימי שנתיים ימים!"

עיני הכל דמעו. רטט קדושה וסילודין אחז בהם.

ויעמוד רבי ישראל וישא ידיו לשמים ויאמר: רבונו של עולם. ביום הראשון של סליחות אנו אומרים 'פנה נא אל התלאות ולא לחטאות, כלומר, חטאינו מרובים אמנם, אך בטובך הגדול, ראה נא גם את תלאותינו ואת צרותינו הפוקדים אותנו מידי יום. ואני מבקש ממך, קוני ובוראי, 'פנה נא אל החטאות! הבט נא על איזה חטא מתוודה הצעיר שבנו. עשה נא למענו אם לא למעננו!"

★ ★ ★

הים נח מזעפו.

אם לא היה נח, לא היה הסיפור המופלא מגיע אל החוף.

הגשם פסק. העננים התפזרו. הים בלע אל קרבו את הגלים והפגין חזות רוגעת ושלוה. הנוסעים נחתו לחוף ימה של ארץ ישראל בשלום, והסיפור המרטיטי עשה את דרכו מאוזן לאוזן, וסופר על ידי רבים, ביניהם כ"ק האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, אשר היה מספרו לקהל עדתו כדי לעורר את הלבבות.

אלול

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

תיקון מילה

בגליון 372 כתבנו בשם ה"שיח יצחק" במאמר "לשכה בבית המקדש שנקראה על שם מכשף", כי "אסור בתכלית לראות את עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים". העירנו נכונה אחד הלומדים, כי אין אסור בראיית עבודת הכהן הגדול בהיכל ובקדש הקדשים (כמבואר בגיטין נד/ב וברש"י שם), אלא האיסור הוא **להכנס** אל המקום.

הורו חכמים, כי אין להשתמש בהם לעירוב תחומין, מפני שדעתו של אדם היא הקובעת אם המאכל בו הוא משתמש לעירוב חשוב בעיניו כדי לקבוע מקום שבייתה במקום בו הוא מניח את העירוב. אולם, לעניין יום הכיפורים, האיסור נקבע לפי האמת, וודאי ששתייתם אסורה מן התורה.

אכן כך נוקטים הפוסקים להלכה, כי דין המים כשאר המשקים (וראה בספר "שבת שבתון" עמ"ר י"ח).

דף פ/א 378 קטע

מה הוא שיעור "כמלא לוגמיו"?

במאמר זה נעסוק בהלכה הבאה שכתב ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' תרי"ב סעי' ט'): "השותה ביום הכיפורים מלא לוגמיו (רמ"א: פירוש מלא פיו), חייב; ומשערים בכל אדם לפי מה שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו; ולא מלא לוגמיו ממש, אלא כדי שישלקנו לצד אחד בפיו ויראה כמלא לוגמיו, והוא **פחות מרביעית באדם בינוני**".

הלכה זו נפסקה לאור דברי גמרתנו, כי שיעור השתייה עליו מתחייבים ביום הכיפורים הוא "כמלא לוגמיו".

שיעורי אכילה ושתייה ביום הכיפורים: ביום הכיפורים אסור לאכול ולשתות. אולם, ככל דיני אכילה ואיסורי אכילה שבתורה, אין נענשים על אכילה או שתייה מועטת, כי אם משיעור מסויים. שיעור זה שונה מיתר שיעורי אכילה ושתייה שבתורה. בעוד שיעור אכילה לגבי מצוות ואיסורי האכילה הוא "כזית", וכגון, האוכל איסור נענש אם אכל "כזית", הרי ששיעור אכילה ביום הכיפורים הוא "ככותבת" - מעט פחות משיעור "כביצה". בעוד שיעור שתייה הרווח הוא "רביעית הלוג", הרי ששיעור שתייה ביום הכיפורים אינו קבוע, אלא תלוי בגודל חלל הפה של האדם השותה! טעם הדבר, לפי שאיסור שתייה ביום הכיפורים נובע מחובת העינוי ביום זה, "ועיניתם את נפשותיכם", וחכמים קיבלו מדור דור, כי אדם מפיג את העינוי על ידי שתייה בשיעור זה.

"לוגמיו" הם הלחיים (יתפארט ישראל, כאן בראש הפרק). "מלא לוגמיו" הוא שיעור משקה בנפח של כל הפה. "כמלא לוגמיו", אומרת גמרתנו, הוא שיעור משקה בנפח של מחצית חלל הפה, כפי שמגדיר הרמב"ם (בפירוש המשניות), "שישתה כל כך שכשמסלק אותן לצד אחד מפיו, היה אותו הצד בולט ונראה". ה"משנה ברורה" (שם, ס"ק כ"ה) מבהיר את הדברים: "דלא בעינן שיהא שני הלחיים מלאין משקה, אלא די שיהא אחד מלא ובולט, אלא שאז יראה ממילא כאלו שניהם מלאין". כלומר, צד אחד של הפה גדוש עד כלות במשקה, ובמצב זה תופחת גם הלחי השנייה.

המבקש לדעת כמה הוא שיעור משקה "כמלא לוגמיו" של אדם ממוצע, מתוודע לדברי גמרתנו האומרת, ששיעור כמלא לוגמיו של אדם ממוצע הוא "פחות מרביעית".

כמה הוא שיעור זה של "פחות מרביעית"? ברור הדבר חיוני לחולים שנצטוו לשתות ביום הכיפורים על ידי רופאיהם, שכן, אף על פי שנפסק להלכה כי יש איסור מהתורה גם בשתיית פחות מהשיעור הנקוב ("חצי שיעור אסור מהתורה"), אין איסור זה שווה בחומרתו לשתיית שיעור, ולפיכך נחוץ לדעת מה הוא שיעור "מלא לוגמיו".

ובכן, לגבי שיעור "רביעית הלוג", עסקנו בהרחבה במאמר "רביעית של תורה, הפולמוס ועילותיו" (נבא בתרא נח/ב, גליון 155). יש הסוברים כי שיעור רביעית הוא 86 גרם, ויש שהגדילו את הכמות, ולדעתם שיעור רביעית הוא 150 גרם. מאחר שלגבי שיעור איסור השתייה ביום הכיפורים יש להלך לחומרא, הרי שלגבי יום הכיפורים נוקטים ששיעור רביעית הוא 86 גרם.

כמה הוא שיעור "כמלא לוגמיו" של אדם ממוצע, עליו אמרה הגמרא כי הוא "פחות מרביעית"?

מדברי הר"ן עולה, כי השיעור הוא "פחות מרביעית מעט". מאידך, הרא"ש (פסחים פ"י סי' י"ח) ובעלי התוספות (פסחים קז/א, קח/ב; עירובין עט/ב), כתבו, כי שיעור "כמלא לוגמיו" הוא "רוב רביעית" (ראה "ביאור הלכה" סי' רע"א סעי' י"ג ד"ה "רובי").

עדיין אין ברור השיעור המדוייק, שהרי "רוב" יכול להיות 51%, 70%, או 89%. להלכה נקטו הפוסקים לחומרא מחמת הספק, ולפיכך, לגבי יום הכיפורים נוקטים כי שיעור "כמלא לוגמיו" הוא מעט יותר ממחצית רביעית, ה"רוב" הקטן ביותר. שיעור זה הוא 43 סמ"ק, והגר"י קנייבסקי זצ"ל כתב (שיעורין של תורה), כי לכל הדעות 40 גרם אינו שיעור "מלא לוגמיו".

חשוב להדגיש, כי חולה הזקוק לשתות כמות גדולה מ-43 גרם, עדיין יקפיד, אם ניתן הדבר מבחינה רפואית, לשתות כמות המוגדרת כ"רוב רביעית", לפי אותן שיטות שכמלא לוגמיו הוא כמות גדולה יותר מ-43 גרם.

יום טוב שני של יום הכיפורים

מנהג מעניין נהג בתקופות קדומות בקהילות ישראל, לנהוג יום טוב שני של יום

פנינים

דף עה/א דאגה בלב איש ישחנה... ישיחנה לאחרים

יתפלל בעד חבירו

אמר הגאון הקדוש מאלכסנדר זצ"ל: "ישיחנה" מלשון תפילה, "ויצא יצחק לשוח בשדה". "ישיחנה לאחרים" - יתפלל בעד אחרים ואז יענה תחילה [כמו שאמרו חז"ל המתפלל בעד חבירו נענה תחילה]... ("יאמירה יפה").

הכיפורים - לצום יומיים תמימים!

מנהג זה מוזכר בספרי הראשונים והפוסקים הקדומים, והרמ"א מזכירו בשם ה"אור זרוע" במילים קצרות בשלהי הלכות יום הכיפורים ("ישלחן ערוך" או"ח סי' תרכ"ד סעי' ה'): "ויש מחמירים לעשות שני ימים יום הכיפורים... ואין לנהוג בחומרא זו, משום דיש לחוש שיבוא לידי סכנה".

במנהג זה נהגו ראשונים רבים בארצות אשכנז, חסידים ואנשי מעשה, בהם, רבי יצחק הלוי, רבי יהודה ברבי ברוך, רבי יהודה החסיד, הראב"ה, ר"י בעל התוספות, תלמידיהם ועוד, ובעל "כפתור ופרח" (פרק א') מציין, כי לא נהגו בו אלא "המהדרין מן המדריין" (ראה הגי"מ סוף ה' שביתת עשור, סמ"ג ל"ת סט, או"ז ח"ב סוס"י רפא, פסקי תוסי' מנחות סי' ר"א, ועוד).

אם ירצה ה', במסכת ראש השנה נקדיש מאמר לבאר, מדוע אכן ביום הכיפורים ניתן להמנע מהנהגת שני ימים, בשונה מיתר החגים. במאמר זה נתמקד בפרטי המנהג המעניין שרווח ביותר בתקופות עברו, כפי שניתן ללמוד מעשרות ספרי הקדמונים הדנים על אודותיו בהרחבה.

מנהגם היה לצום ולא לעשות מלאכה יומיים תמימים, כאמור. [אם כי, בספר רש"י ותלמידיו מתואר מנהג תמוה, לפי, ביום השני צמו רק בלילה, אך ביום כבר אכלו. מחבר הספר מציין, כי אינו מבין מנהג זה, שכן, אם יש צורך לצום, מה יש בו בלילה שאין ביום. אף אם נניח, כי אכלו מפני פיקוח נפש, הרי שאין הדבר תלוי ביום או בלילה, אלא היה עליהם לצום עד שיחושו כי הם מגיעים לכדי פיקוח נפש (סדור רש"י סי' רד, מחזור ויטרי עמ' 381, ועוד, ואנציקלופדיה תלמודית ערך יום הכיפורים הערה 1295)].

לא זו בלבד, אלא שנהגו ביום השני בכל מנהגי יום הכיפורים, כולל תפילות וקריאת התורה (טור או"ח סי' תרכ"ד, ועוד), שכן, לדעתם, קיים חיוב לנהוג יום טוב שני, אלא שפטרו את מי שאינו יכול מפני הסכנה. זאת ועוד, נראה שאף לא הניחו תפילין ביום זה (ראה בליקוטי סמ"ק מצורף סי' ריח שנסתפק בדבר).

כנגד מנהג זה יצאו גדולים רבים. הרא"ש וגדולי הדורות מחו בתוקף נגד אלה שהתפללו ביום זה תפילות וקראו קריאת התורה של יום הכיפורים, ואסרו זאת אפילו יש להם מניין לעצמם.

ראשונים אלה קובעים, כי מותר לומר פיוטים וסליחות לאחר התפילה, אך לא לקרא בתורה; אם מפני שאין תקנת חז"ל שתאפשר לברך ברכות של יום הכיפורים ביום שלמחרתו, ונמצאו ברכות אלו ברכות לבטלה והמתפלל לא יצא ידי חובה (טור שם ובי"י, ורשב"ץ ברי"ה כא"א, ועוד), ואם מפני שיש כאן חשש "לא תתגודדו" או יוהרה "בית יוסף" ו"מגן אברהם" סוף סימן תרכ"ד, ולפיכך עליהם גם להניח תפילין ביום זה כשאר ימי החול (שם ו"לבושי שרדי").

היו מן הראשונים ששללו את המנהג מכל וכל, וכתבו שאין לו מקום בהלכה שכיון שחז"ל לא תקנו כן מיותר הדבר (הגמ"י שם, ובמג"א ומשנ"ב סוס"י תרכ"ד, ועוד, עיי' באנציקלופדיה תלמודית ערך יו"ט שני הערה 1090), ואף אסור לנהוג כן משום חשש סכנה (או"ז שם).

דעה חשובה קיימת בראשונים לפיה מי שינהג כן, אפילו פעם אחת, חייב להחזיק במנהג כל ימי חייו! יש שהפליגו ואמרו, שאפילו התנה שבאופן חד פעמי הרי הוא נוהג כך - עליו להתמיד במנהגו כל חייו. אבל אחרים פסקו, כי ניתן להתנות שנוהג כן זאת הפעם בלבד. להלכה נפסק, כי גם מי שנהג כן פעמים אחדות, רשאי לערוך התרת נדרים (ראה טור סוס"י תרכ"ד, ובנו"כ, ובלבוש ורמ"א ומשנ"ב שם).

לסיום נציין, את שכתבו האחרונים לפני מאות שנים, כי כבר בתקופתם לא ראו ולא שמעו על אדם הנוהג להתענות גם ביום שאחרי יום הכיפורים (ב"ח סי' תרכ"ד וראה גם "חיי אדם" כלל קמ"ה סעי' מ"ג).

דף ע"ב המאכילך מן במדבר - למען ענותך

תפילה על הילדים

ה"עיון יעקב" עומד על כך, שהמן היה מלווה בעינוי, מפני שהמן בא להכין את ישראל לקבלת התורה, כמאמרים ז"ל: לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. וקניית תורה במיעוט תענוג. ומוסיף: שבכניסת שבת - שיסודה עונג, מדליקים נרות לרמוז על תורה אור, ומתפללים על גידול הילדים לתורה, שלא יהיה להם עיכוב מכח עונג שבת!

דף ע"ב אינו דומה מי שרואה ואוכל

הדלקת נרות שבת

המדרש אומר: "ויענד וירעיבך ויאכילך את המן" - מכאן רמז להדלקת נרות בשבת. החיד"א ביאר על פי סוגייתנו, שלמרות שקיבלו את כל הטעמים במן, עצם זה שלא ראו מאכלים, נחשב להם כעינוי. וזהו איפוא הטעם של הדלקת נר שבת, כדי שיראה המאכלים שאוכל, על ידי כך יהיה שבע ולא יהיה בגדר עינוי.

לעילוי נשמת

הגאון רבי **דוד תאומים** ז"ל

בן הרה"ק ר' יעקב שידלחט"א
נלב"ע כ"א מנחם אב תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י גיסו הרב **יוסף**
וב"ב שיחיו - לייקוד

לעילוי נשמת

הר"ר **בנימין וסלי** ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע כ"ז אב תשנ"ח
וזוגתו מרת **מלכה וסלי** ע"ה
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע א' טבת תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **אסתר גרין** ע"ה
ב"ר חיים פרלמוטר הכהן ז"ל
נלב"ע כ"ז מנחם אב תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידו הר"ר **משה גרין** הי"ו
ומשפ' שיחיו - רעננה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף ברגר** ז"ל
ב"ר שלום צבי ז"ל
נלב"ע כ"ג מנחם אב תשמ"ד
מחשובי מתפללי בית מדרשו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י רעייתו והמשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה חיים הכהן** ז"ל
ב"ר יוסף אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט אב תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר
אביגדור יהודה כהן ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **זאב בורק** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ט אב תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

גם אתה יכול
להנציח את יקירך
בגמרות המיוחדות שבהוצאת
"פאורות הדף היומי"
התקשר עוד היום
להנצחה במסכת ביצה היוצאת לאור
לפרטים: שי 03-5775307

גמרות הדף היומי

גמרות הדף היומי

הדף שלך לנצחה

"כינו ט"ס חסדו לבית המדרש וכתבו עליו שהוא לאר נשמת אבותיהם... וכל עת שלמדו בו היה לנח רוח לנשמת הנשמת".
(ארבת חסד ר"ב מר"ן)